

Herczeg Tamás

Színházfinanszírozás mint operett

REFLEXIÓ SZABÓ ISTVÁN ÍRÁSÁRA

Szabó István *Valahol eltévedtünk, a színházak pénzügyi kálváriatörténete 2008–2012* című elemző írásában (SZÍNHÁZ, 2012. július) részletes alaposággal világít rá az Előadó-művészeti törvény megalkotása óta eltelt időszak színház-finanszírozásának történéseire, tárgyyszerűen összegzi a szándékokat, a következményeket, az anomáliákat és az ellentmondásokat. A dolgozat tágabb kitekintéssel, az Előadó-művészeti törvényen túlmutatóan láttelepet ad a kultúra és intézményrendszere morális válságának társadalmi hatásairól is. Esmefuttatását – nagyra becsülve elemzését a színház jelenéről – a kérdéskör más vonatkozásával szeretném némileg kiegészíteni.

Sajnos az Előadó-művészeti törvény megjelenésével a „Színházi finanszírozás” című produkció előadása a legrosszabb értelemben vett „operett” műfaját idézi fel. A színlapon ugyan szerepelnek a fő- és karakter-szerepek, ráismerünk klasszikus kontúrjaikra, de a figurák nem szerethetőek, hiányzik a békebeli miliő, a kedvesen, esendően hülye, ugyanakkor nagyvilági hangulat.

A bonviván szerepében az állam a bohém főhősök sármos eleganciájával bújik át/ki a maga alkotta törvények kiskapuin. Vérbő szubrettként cicázik vele az önkormányzat, támogatást színlelve az állami forintok lehívása érdekében, ugyanakkor a jobb kézzel adott támogatást a ballal bérleti díjként veszi vissza. Primadonnáskodnak a taót adó „mecénások” – tisztelet és hála az atipikus kivételeknek –, valójában vonakodnak támogatást adni, nemritkán csak akkor teszik, ha a kedvezményezett hozzájuk közel álló szolgáltatókkal különféle szerződések is köt. A direktorok pedig táncos-komikusként egyre kínosabban alakítják a „hozományvadászt”, és gyakran az intrikus szerepében fellépő tao-ügynökök jutalékával csökkentik a színházi ágazat pénzügyi lehetőségeit. Az operettre jellemző cselszövekek közepette a színházi szcéna lassan ellehetetlenül.

Színház az egész világ. A kulturális élet meghatározó szereplői kétes jellemű színpadi karakterektől köl-

csönzik viselkedésnormáikat, hogy talpon maradhasanak a mindennapok profán világában. Kelletik magukat, összebújnak, intrikálnak, alkudoznak, egyéni intézményi előnyökért könyökölnek – kiveszőben a szakmai szolidaritás. Holott nekik maguknak (tágabb értelemben a színháznak) kellene mintakövetésre alkalmas morális példákat felmutatniuk. Mindez különösen azért szomorú, mert tudjuk: kulturális életünk normarendszere és működése, benne a színház és az előadó-művészet szereplőivel, alapjában meghatározza, egyben pontosan meg is mutatja az egész társadalom kulturális nivóját. Ami láttatnak, kétségbeejtő.

De vissza a pragmatikus finanszírozási szempontokhoz. A tao bevezetésével roppant jelentőséget kapott a színházak jegybevétele, mert annak mértéke határozza meg tao-támogatási lehetőségeit. Reális az aggodalom, hogy ez a finanszírozási modell az élet-színvonal romlása miatt (udvariasabban: javulásának elmaradása okán) hamarosan csődöt mond.

A hazai kulturális élet képzeletbeli termék-életgörbéje jóval túljutott a zeniten. A kulturális boom eleje időben és jelentőségében a Szépművészeti Múzeum *Monet és barátai*-kiállításához, *Az Operaház fantomja*, a *Mozart*, a *Rómeó és Júlia* musicalekhez, a Művészetek Palotája megnyitásához köthető. Akkoriban vidéken is számos kulturális projekt indult – a teljesség igénye nélkül: MODEM, REÖK, Ibsen Ház, Kodály Központ. Ezek az események széles, addig a kulturális élettől távol maradó, passzív célcsoportokat is képesek voltak aktivizálni, miközben a jegyárak egyre inkább megfeleltek a piaci szemlélet elvárásainak is.

Mára – az említett boom kezdetétől nem egészen egy évtizednyi távolságra – a képzeletbeli életgörbe meredeken ereszkedő trendjét diagnosztizálhatjuk. Mire a jegyárak nemzetközi mércével mérve is a piaci ár közelébe kúszhatnának, a gazdasági válság megroppantotta a fizetőképes keresletet. Bevételeorientált, nagy tömegeket megszólítani képes kiállítások már nincsenek, a színházlátogatók száma egyre kisebb, összességében radikálisan csökken a kultúrafogyasztók és a kulturális fogyasztásra szánt költés aránya.

Ezért a reálisan gondolkodó gazdasági igazgatók a színházjegyek árának növelése helyett csökkentésén töprengenek, még ha ez a megoldás teljes képtelenségnek tűnik is. Mára a néhány éve még elképzelhetetlennek látszó hírek színházak bezárásáról, társulatok leépítéséről, megszűnéséről a mindennapok részévé váltak.

Az eredeti törvény által felépített finanszírozási láncolat elszakad: a színházak a kereslet csökkenésével arányosan kénytelenek lesznek előadásszámaikat is csökkenteni, ez pedig a jegybevétel és az ennek mértékéhez igazodó tao-támogatás, végső soron a színházak teljes bevételeinek csökkenésével jár, ellehetetlenítve működésüket és persze magát a megújított Előadó-művészeti törvényt is.

Szabó István tanulmányában részletesen elemezte, miként volt képtelen a színházak közötti finanszírozási egyenetlenség feloldására már az eredeti Előadó-művészeti törvény is. Ezt a hiányosságot a jegybevételekre vetített tao hibás szemlélete is tetézi, lévén azoknak a nagy nézőterű színházaknak kedvez, amelyek a bulvár felé tendálnak. Elvész a minőség.

Az oktatás és a művészetek támogatása azon két fő kulturális terület, amelyek stabil és kiszámítható finanszírozása, működtetése kétségkívül állami érdek, mert ez a közös jövőnkbe való befektetés olyan innováció, amely hazánk reprezentatív képviselőjére való képessége miatt nemzetközi presztízst is erősíti. A nemzetek számára általában, de különösen hazánk számára talán az egyetlen olyan tényező, amely gazdasági felzárkózásunkat is biztosítani képes. Ipari és mezőgazdasági erőforrások hiányában az egyetlen lehetőség e két terület tudatos fejlesztése, mert a kultúra építése olyan fontos országstratégiai ügy, amely nélkül egyszerűen nincs nemzeti jövő, és nem lehet társadalmi béke sem. (Ez utóbbi kérdéskört a *SZÍNHÁZ* folyóirat 2000. áprilisi számában *Nézőkről, szakmaiságról, pályázatokról* című írásomban már érintettem.)

Felvilágosult értelmiségi körökben él a konszenzus, hogy a színház a társadalmi viták aktív színtere (legalábbis annak kellene lennie). Haladóbb szellemű színházi alkotók még a demokratikus párbeszéd gyakorlatát is a színház evidens feladatai közé sorolják. Az érvényes színház tehát aktuális és megszólít, közös és egyéni sorskérdéseket vitat meg, az esztétikai minőséggel (és a modern marketing eszközeinek tudatos használatával) szó szerint kineveli saját közönségét, amely kulturáltságával, általában és konkrétan is, emeli mindennapi életünk minőségét.

A stabil és jól működő kulturális élet – szűkebb értelemben színházművészet – tehát nem egy partikuláris, szűk társadalmi réteg igénye és kiváltsága. Ha primer módon a sportnál csekélyebb számú érdeklődőt szólít is meg, szekunder hatásában bizonyosan eléri, sőt túlszárnyalja a sportét. (Megjegyzem: az oktatás/művészet-támogatás és a sport támogatása egyaránt fontos, szembeállításuk szerintem éppoly mély-

tánytalan, mint a tao-gyűjtés kapcsán kikényszerített piaci versengésük.)

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a színházi rendszer elbizonytalanításának osztársadalmi hatása beláthatatlan károkat okoz a társadalom mentális állapotában, ez pedig közvetlenül hat gazdasági teljesítő-képességére is. (Ezen összefüggésnek már bőséges szakirodalma van.)

A kulturális intézmények, köztük a színházak szak-szerű, kiegyensúlyozott és eredményes működésének alapja persze a kontraszelekcziótól mentes fenntartói döntéshozatali metódus kialakítása lenne, amelynek prioritása a minőség. Amelyben az egyéni érdekeket szolgáló lobbik, kijáráások helyét átveszik a piaci viszonyok (a színházak esetében ez nem a bulvárosodással elérendő bevétel-növelés, hanem a verseny a magasabb minőségért, a nézők bizalmáért, a projektszemléletű működtetés, az átlátható pályáztatási rendszer világos szakmai kritériumokkal, a közönségkutatás stb.) és ezzel együtt a szigorú és tárgyilagos szakmaiság.

Nem kérdés, hogy szükséges a színházi rendszer finanszírozásának, de intézményi hálózatának újragondolása is. Nem eretnokség egyes színházak bezárásának gondolata és a független műhelyek finanszírozásának újragondolása sem, amennyiben a döntés mögött átgondolt strukturális és finanszírozási reform áll. A végeredmény azonban semmiképp sem lehet fontos szakmai műhelyek vagy progresszív és újító színházi irányzatok hazai működésének ellehetetlenülése.

Összehangolt kulturális és oktatáspolitikai nélkül vélhetőleg nincs esély társadalmunk egyre romló intellektuális színvonalának javítására. Művészi értelemben új színház csak ott születhet, ahol új alkotói szellemiség, kifejezés és formanyelv jelenik meg. A megújult kulturális kormányzat lehetősége a kultúrpolitika átalakítása és a vele harmonizáló oktatáspolitikai döntések meghozatala.

A színházak finanszírozása tekintetében Szabó István korrekt szakmai analízise bizonyosan hasznos kiindulópontot nyújthat a munkához.

A szerző kulturális menedzser és drámapedagógus.

ÉLET ÉS
IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

MINDEN PÉNTEKEN!
KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL
VAGY FIZESSEN ELŐ!

Kedvezményes éves előfizetési díj 15.500 Ft

Megrendelhető a szerkesztőségben: 1089 Budapest, Rezső tér 15.
Tel: 06-1 210-5149, 210-5159; Fax: 303-9241
e-mail: lapterjesztes@es.hu